

AGNIESZKA JASIŃSKA

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
ORCID: 0000-0002-4848-1945
agnieszka.jasinska@uken.krakow.pl

Działania mediacyjne w środowisku edukacyjnym – ujęcie glottodydaktyczne

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie roli działań mediacyjnych w edukacji szkolnej w ujęciu glottodydaktycznym. W dokumentach europejskich czynności mediacyjne zajmują szczególne miejsce. W obecnej rzeczywistości edukacyjnej, w której polska szkoła staje się wielokulturowa, są one nieodzowne. Autorka prezentuje typy działań mediacyjnych (mediacja tekstowa, pojęciowa i komunikacyjna) oraz mediatorów, którymi są nie tylko uczniowie cudzoziemscy, ale też nauczyciele i uczniowie polscy.

Słowa kluczowe: ESOKJ, mediacja, działania mediacyjne

Wstęp

Słownik języka polskiego PWN definiuje mediację jako „pośredniczenie w sporze [...] mające na celu ułatwienie stronom dojście do porozumienia”¹.

W naukach prawnych przez mediację rozumie się „dobrowolny i poufny proces, w którym fachowo przygotowana, niezależna i bezstronna osoba za zgodą stron pomaga im poradzić sobie z konfliktem. Mediacja pozwala jej uczestnikom określić kwestie sporne, zmniejszyć bariery komunikacyjne, opracować propozycje rozwiązań i – jeśli taka jest wola stron – zawrzeć wzajemnie satysfakcjonujące porozumienie”².

Mediacja jest także pojęciem obecnym we współczesnej pedagogice. To sposób pokojowego rozwiązywania konfliktów uczniowskich i szkolnych. Wypracowanie porozumienia pomiędzy stronami odbywa się przy wsparciu osoby trzeciej. Mediacja w szkole może dotyczyć konfliktów pomiędzy nauczycielem i uczniem, nauczycielem i rodzicami, a także pomiędzy samymi uczniami. Ten ostatni typ sporu wymaga działań zwanych mediacją rówieśniczą. Mediacja szkolna jest

¹ *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2008.

² A. Rogozińska, *Mediacja w polskim systemie prawnym*, „Eunomia” 2018, nr 1(94), s. 91–98.

rekomendowana przez Rzecznika Praw Dziecka³. W psychologii pojęcia mediacja zaczął używać Lew Wygotski. Według niego procesy społeczne możliwe są m.in. dzięki symbolicznym narzędziom, takim jak język. Jest to najważniejszy artefakt kulturowy umożliwiający interakcje. W dydaktyce interakcje realizowane są przez tych, którzy zdobyli już pewną wiedzę (nauczycieli) i którzy są pierwszymi mediatorami. Dzięki nauczycielom proces uczenia się może w ogóle zaistnieć i mieć prawidłowy przebieg. Język jako narzędzie mediacji (pośrednictwa w nauce) może być w dydaktyce nie tylko środkiem do zdobywania wiedzy oraz tworzenia znaczeń, lecz także przedmiotem nauki⁴. Tak rozumiana mediacja stanowi tylko część działań, które proponuje współczesna glottodydaktyka.

W niniejszym artykule zaprezentowana zostanie idea działań mediacyjnych w środowisku edukacyjnym w ujęciu glottodydaktycznym.

Ku mediacji w glottodydaktyce

Pojęcie mediacji w glottodydaktyce zostało spopularyzowane przez autorów publikacji Rady Europy, w szczególności Common European Framework of References. Ten kluczowy dla europejskiej polityki językowej dokument ukazał się w 2001 roku, a jego polska wersja została wydana dwa lata później. Europejski System Opisu Kształcenia Językowego (dalej: ESOKJ), bo tak brzmi jego polska nazwa, zawiera obszerne zalecenia dotyczące rozwijania językowych kompetencji komunikacyjnych, a istotną częścią dokumentu są opisy umiejętności ujęte w formie przejrzystych tabel. ESOKJ zawdzięczamy powszechną dziś nomenklaturę oznaczającą poszczególne poziomy zaawansowania od A1 do C2⁵. Poniżej znajduje się ogólny opis umiejętności zamieszczony w ESOKJ (tabela 1).

ESOKJ zawiera też tabele opisujące bardziej szczegółowo językowe kompetencje komunikacyjne, w tym lingwistyczne, socjolingwistyczne i pragmatyczne, a także działania językowe w ramach czytania ze zrozumieniem, rozumienia ze słuchu, mówienia i pisania.

W 2018 roku ukazała się nowa, poszerzona wersja ESOKJ nazwana Common European Framework of References – Companion Volume⁶. Dwa lata później, w 2020 roku, autorzy opublikowali aktualizację tego dokumentu⁷. Nie powstało jeszcze polskie wydanie tej pracy, dlatego w niniejszym artykule używany będzie

³ M. Urbańska, *Mediacje jako narzędzie rozwiązywania konfliktów szkolnych i rodzinnych z perspektywy młodzieży studenckiej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, Pedagogika” 2019, s. 157–164.

⁴ L. Wygotski, *Myślenie i mowa*, Warszawa 1989.

⁵ *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*, 2003, https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOKJ_Europejski-System-Opisu.pdf [10.07.2025].

⁶ *Common European Framework – Companion Volume*, 2018, <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/168078798> [10.07.2025].

⁷ *Common European Framework – Companion Volume*, 2020, <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> [10.07.2025].

tytuł angielski w wersji skróconej, tj. CEFR – CV. W nowej wersji dokumentu uwagę zwraca rozbudowany opis działań i strategii mediacyjnych – zespół kierowany przez Briana Northa i Enrikę Piccardo stworzył aż 27 skal umiejętności dotyczących mediacji. Autorzy tego opracowania podkreślają, że odgrywa ona kluczową rolę w komunikacji językowej i kulturowej.

Tabela 1. Ogólny opis umiejętności

A1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie i potrafi stosować wyuczone, potoczne wyrażenia i budować bardzo proste wypowiedzi służące zaspokajaniu konkretnych potrzeb życia codziennego. Potrafi przedstawiać siebie i innych. Potrafi zadawać pytania dotyczące życia prywatnego, miejsca zamieszkania znajomych i posiadanych rzeczy oraz odpowiadać na podobne pytania. Potrafi prowadzić prostą rozmowę pod warunkiem, że rozmówca mówi wolno i wyraźnie oraz jest gotowy służyć pomocą.
A2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie wypowiedzi i często używane wyrażenia związane z najistotniejszymi sprawami (np.: podstawowe informacje dotyczące rozmówcy, jego rodziny, zakupów, otoczenia, pracy). Potrafi porozumiewać się w typowych, prostych sytuacjach komunikacyjnych, wymagających jedynie bezpośredniej wymiany zdań na tematy znane i powtarzające się. Potrafi w prosty sposób opisywać środowisko, z którego się wywodzi, i bezpośrednie otoczenie, a także wypowiadać się w sposób bardzo prosty na tematy związane z najważniejszymi potrzebami.
B1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w jasnych, standardowych wypowiedziach, które dotyczą znanych jej spraw i zdarzeń typowych dla pracy, szkoły, czasu wolnego etc. Potrafi radzić sobie w typowych sytuacjach związanych z podróżą do kraju, w którym używa się danego języka. Potrafi tworzyć proste, spójne wypowiedzi ustne i pisemne na tematy, które są jej znane bądź ją interesują. Potrafi opisywać wydarzenia i doświadczenia osobiste oraz plany, projekty i marzenia dotyczące przyszłości.
B2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w złożonych tekstach na tematy konkretne i abstrakcyjne oraz potrafi zrozumieć dyskusję z użyciem języka specjalistycznego, jeśli dotyczy tematyki zawodowej. Potrafi porozumiewać się na tyle płynnie i spontanicznie, by prowadzić normalną rozmowę z rodzimym użytkownikiem języka, bez szczególnego wysiłku dla którejkolwiek ze stron. Potrafi formułować jasne i szczegółowe wypowiedzi ustne lub pisemne dotyczące wielu tematów oraz wyrazić swoje stanowisko w sprawach będących przedmiotem dyskusji, przedstawiając wady i zalety różnych rozwiązań.
C1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi zrozumieć wymagające, obszernie teksty dotyczące bardzo różnorodnych tematów. Czytając i słuchając, potrafi zrozumieć nie tylko podstawowy komunikat, ale także podteksty, znaczenia ukryte i nastawienie autora tekstu. Potrafi wypowiadać się płynnie, szybko i swobodnie, dobierając właściwe sformułowania. Skutecznie i swobodnie potrafi posługiwać się językiem w kontaktach towarzyskich i społecznych, edukacyjnych bądź zawodowych. Potrafi formułować przejrzyste, dobrze skonstruowane, szczegółowe wypowiedzi pisemne dotyczące szerokiego zakresu tematów, posługując się regułami gramatycznymi oraz narzędziami językowymi służącymi organizacji wypowiedzi ustnej oraz pisemnej w sposób wskazujący na bardzo dobre opanowanie języka.
C2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie może z łatwością zrozumieć praktycznie wszystko, co słyszy lub czyta. Potrafi odtwarzać i relacjonować informacje pochodzące z różnych źródeł, pisanych lub mówionych, w spójny i płynny sposób odtwarzając zawarte w nich tezy i wyjaśnienia. Potrafi wyrażać swoje myśli płynnie, spontanicznie i precyzyjnie, uwydatniając odcienie znaczeniowe nawet w bardziej złożonych wypowiedziach.

Źródło: ESOKJ.

Czym jest mediacja w glottodydaktyce?

Mediacja w rozumieniu ESOKJ i CEFR – CV jest, najogólniej rzecz biorąc, przetwarzaniem istniejącego tekstu. Nazywana też bywa „transferem z jednego języka na drugi”. Nie należy jej jednak utożsamiać z tłumaczeniem, pomimo że mediacja może być przekładem z jednego języka na drugi i bardzo często nim jest. Powinna być rozumiana przede wszystkim jako przekazywanie informacji z tekstu źródłowego (pisanego lub mówionego) w taki sposób, aby osoba, do której kieruje się te informacje, nie miała problemu z ich rozumieniem. Proces mediacji przewiduje przekształcenie tekstu i osadzenie go w nowym kontekście, który zależy od użytkownika języka – mediatora⁸. Jeszcze prościej rzecz ujmując, mediacja jest działaniem polegającym na pośredniczeniu w komunikacji między osobami, które z powodów językowych lub kulturowych nie potrafią się porozumieć. Działania mediacyjne ujęte w formie tabelarycznej, przewidziane dla poszczególnych poziomów zaawansowania, przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Mediacja, ogólny opis umiejętności

C2	(Uczący się) potrafi mediować efektywnie i w sposób naturalny, przyjmując różne role w zależności od rozmówców oraz od sytuacji, dostrzegając niuanse i niedomówienia, przewodnicząc dyskusji na tematy drażliwe lub delikatne. Potrafi opisać w sposób płynny, jasny i za pomocą dobrze skonstruowanej wypowiedzi to, w jaki sposób zostały przedstawione fakty i argumenty, przekazując precyzyjnie elementy oceny oraz większość niuansów, a także wskazując socjokulturowe implikacje (np. użyty rejestr języka, niedomówienia, ironię lub sarkazm).
C1	Potrafi efektywnie pełnić rolę mediatora, pomagając podtrzymywać pozytywną interakcję przez interpretowanie różnych stanowisk przyjmowanych przez rozmówców, radząc sobie z niejednoznacznością, uprzedzając nieporozumienia oraz interweniując dyplomatycznie w celu zmiany kierunku rozmowy. Potrafi wykorzystać w dyskusji wkład i zaangażowanie rozmówców, stymulując rozumowanie poprzez zadawanie serii pytań. Potrafi przekazać jasno i płynnie, za pomocą dobrze skonstruowanej wypowiedzi główne myśli długich i złożonych tekstów, niezależnie od tego, czy odnoszą się one do jego/jej obszarów zainteresowań, zawierając w wypowiedzi elementy oceny oraz główne niuanse.
B2	Potrafi zapewnić sprzyjające warunki do wymiany pomysłów i ułatwia dyskusję na delikatne tematy, doceniając różne punkty widzenia, zachęcając do zgłębienia zagadnienia, dostosowując w sposób delikatny swój sposób wypowiedzania się. Potrafi wykorzystać pomysły innych, wysuwając sugestie dotyczące dalszego postępowania. Potrafi przekazać główną treść dobrze skonstruowanych, długich i skomplikowanych tekstów, które dotyczą obszaru jego/jej zainteresowań zawodowych, edukacyjnych lub osobistych, wyjaśniając opinie i intencje rozmówców. Potrafi współpracować z osobami z różnych środowisk, tworząc pozytywną atmosferę poprzez udzielanie wsparcia, zadawanie pytań po to, aby ustalić wspólny cel, porównywanie opcji dotyczących tego, w jaki sposób osiągnąć cele, a także poprzez wyjaśnianie propozycji dotyczących tego, co robić dalej. Potrafi rozwijać pomysły innych, stawiać pytania, które wywołują zróżnicowane reakcje, odpowiadające różnym ujęciom tematu, a także potrafi zaproponować rozwiązanie lub kolejny krok w działaniu. Potrafi wiernie przekazać szczegółowe informacje i argumenty, np. istotne myśli zawarte w złożonym, ale dobrze skonstruowanym tekście, który dotyczy obszaru jego/jej zainteresowań zawodowych, edukacyjnych lub osobistych.

⁸ I. Janowska, M. Plak, *Działania mediacyjne w uczeniu się i nauczaniu języków obcych, od teorii do praktyki*, Kraków 2022, s. 27.

B1	<p>Potrafi współpracować z osobami z innych środowisk, okazując zainteresowanie i empatię poprzez zadawanie prostych pytań i odpowiadanie na nie, formułowanie sugestii i odpowiadanie na nie, dopytywanie, czy rozmówcy się zgadzają, a także poprzez proponowanie alternatywnych rozwiązań. Potrafi przekazać główne myśli zawarte w długich, nieskomplikowanych językowo tekstach na tematy, które znajdują się w obszarze jego/jej osobistych zainteresowań, pod warunkiem, że może sprawdzić znaczenie poszczególnych wyrażań.</p> <p>Potrafi wprowadzić nowe osoby z różnych środowisk, uświadamiając rozmówcom, że niektóre pytania mogą być różnie postrzegane, a także potrafi zaprosić różne osoby do dzielenia się swoją oceną, doświadczeniem i opiniami. Potrafi przekazać informacje podane w jasnych, dobrze skonstruowanych tekstach informacyjnych, które dotyczą tematów znanych, ogólnych lub znajdujących się w obszarze jego/jej osobistych zainteresowań, mimo że ograniczenia leksykalne powodują czasami trudności w sformułowaniu wypowiedzi.</p>
A2	<p>Potrafi pełnić wspomagającą rolę w interakcji, pod warunkiem, że pozostali rozmówcy mówią wolno i co najmniej jeden z nich pomaga mu włączyć się do rozmowy i wyrazić własne propozycje. Potrafi przekazać istotne informacje zawarte w przejrzystym zbudowanych, krótkich, prostych tekstach informacyjnych, pod warunkiem, że teksty dotyczą tematu konkretnego i znanego i są sformułowane prostym językiem codziennym.</p> <p>Potrafi w prostych słowach poprosić kogoś o wyjaśnienie czegoś. Potrafi rozpoznać, kiedy pojawiają się trudności i identyfikuje w prostej wypowiedzi oczywistą naturę problemu. Potrafi przekazać główne myśli zawarte w krótkich, prostych konwersacjach lub tekstach na codzienny temat, dotyczących spraw aktualnych, pod warunkiem, że są one wyrażone jasno i prostym językiem.</p>
A1	<p>Potrafi używać prostych słów i środków niewerbalnych w celu pokazania zainteresowania pomysłem. Potrafi przekazać proste, przewidywalne informacje dotyczące spraw aktualnych w formie krótkich, prostych tekstów, takich jak: tablice, ogłoszenia, plakaty, programy, itp.</p>

Źródło: CEFR – CV.

Autorzy CEFR – CV wyróżniają trzy główne komponenty mediacji, których cechy widoczne są już w wyżej przedstawionym ogólnym opisie umiejętności. Są to mediacje: tekstowa, komunikacyjna i pojęciowa. Pierwsza z nich odnosi się do szeroko rozumianego przetwarzania tekstu (w tabeli najczęściej pojawia się w postaci „przekazywania informacji”), druga do ułatwiania porozumienia, szczególnie w przestrzeni międzykulturowej (widoczne jest to w sformułowaniach dotyczących okazywania zainteresowania, wsparcia w interakcji, zapraszania do zabierania głosu, empatii itd.), a trzecia do współdziałania w celu tworzenia znaczeń (np. poprzez wyrażanie prośby o wyjaśnienie, wyjaśnianie, docenianie różnych punktów widzenia, rozwijanie pomysłów innych, interpretowanie stanowisk itd.).

Bardziej szczegółowy opis trzech wymienionych typów mediacji znajduje się poniżej. Nie są to tabele umiejętności dla poszczególnych poziomów, ponieważ ograniczenia artykułu naukowego uniemożliwiają ich przedstawienie w formie tabelarycznej. Autorka artykułu ma jednak nadzieję, że zaprezentowana lista umiejętności i działań mediacyjnych daje dość dokładny ich obraz.

1. Mediacja tekstowa to:

- a) ustne/pisemne przekazywanie informacji,
- b) ustne/pisemne objaśnianie danych (np. grafów, diagramów, wykresów itd.),
- c) ustne i pisemne przetwarzanie tekstu,
- d) ustne i pisemne tłumaczenie tekstu pisanego,

- e) notowanie,
 - f) wyrażanie osobistej reakcji na teksty kreatywne (w tym teksty literackie),
 - g) analiza i krytyka tekstów kreatywnych (w tym tekstów literackich).
2. Mediacja pojęciowa rozumiana jest jako:
 - a) współdziałanie w grupie, w tym ułatwianie współpracy i współtworzenia znaczeń,
 - b) kierowanie pracą grupową, w tym zarządzanie interakcją i zachęcanie do rozmowy koncepcyjnej.
 3. Mediacja komunikacyjna to:
 - a) tworzenie przestrzeni międzykulturowej,
 - b) działanie w roli pośrednika w sytuacjach nieformalnych,
 - c) ułatwianie komunikacji w sytuacjach delikatnych i w przypadku nieporozumień⁹.

Nie są to działania występujące osobno: idealne zadanie mediacyjne zawiera wszystkie te komponenty. Oto przykład najprostszego, kompletnego działania mediacyjnego w środowisku edukacyjnym: do wielokulturowej szkoły przychodzi ukraiński chłopiec, który zna język polski na poziomie A2–B1. Potrafi porozumiewać się po polsku, ale wciąż popełnia sporo błędów. W klasie jest już kilkoro dzieci z tego kraju, które pomagają koledze w adaptacji społecznej i językowej. Zwracają uwagę chłopcu, że do nauczycielki nie zwracamy się przez *wy* (to kalka z języka ukraińskiego), ale przez *Pani*. Przetwarzają więc wypowiedź kolegi, korygując ją. Objaśniając znaczenie słowa *Pani*, współdziałają w tworzeniu porozumienia.

Działania mediacyjne mogą dotyczyć każdej sfery życia: prywatnej, publicznej, zawodowej. Niniejszy artykuł skupia się jednak wyłącznie na sferze edukacyjnej. Wszystkie opisane czynności związane z mediacją dotyczą w szczególności uczniów z doświadczeniem migracji w polskiej szkole, stąd umieszczone w niniejszej pracy tabele umiejętności zawarte w CEFR – CV oraz przykładowe działania mediacyjne zaprezentowane wyżej. To uczniowie z doświadczeniem migracji stoją przed wyzwaniem, jakim jest nabywanie języka polskiego jako obcego oraz funkcjonowanie w nowej rzeczywistości kulturowej. Tabele opisujące poszczególne poziomy zaawansowania znajdują odzwierciedlenie w programach nauczania języków obcych, w tym języka polskiego jako obcego. Pojawiają się też pierwsze podręczniki uwzględniające działania mediacyjne, autorzy zadań egzaminacyjnych do języka polskiego jako obcego przymierzają się do tego, aby w certyfikacji uwzględniać mediację w ocenie znajomości języka.

Czy jednak mediacja to zespół działań, które związane są tylko z uczniami cudzoziemskimi w polskiej szkole? A może w takim samym stopniu dotyczą polskich nauczycieli i uczniów?

⁹ *Common European Framework – Companion Volume*, <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> [10.07.2025].

Mediacja pedagogiczna

Termin mediacja pedagogiczna został spopularyzowany przez autorów jednej z najważniejszych publikacji poprzedzających wydanie CEFR – CV, czyli Developing Illustrative Descriptors of Aspects of Mediation for the CEFR.

Mediacja pedagogiczna w sposób naturalny kojarzy się z rolą nauczyciela. Jej przedmiotem jest bowiem wiedza, którą uczący przekazuje swoim podopiecznym. North i Cavalli, autorzy powyższej publikacji, wspominają również o aspektach interpersonalnych, o budowaniu relacji w warunkach edukacyjnych. Według nich mediację pedagogiczną można zawrzeć w trzech punktach:

- a) ułatwianie dostępu do wiedzy i nakłanianie do samodzielnego myślenia,
- b) wspólne konstruowanie znaczenia,
- c) tworzenie warunków do realizowania powyższych działań, organizowanie i monitorowanie przestrzeni do pobudzania kreatywności¹⁰.

Jeśli zestawi się powyższe punkty z opisem działań mediacyjnych w ramach tekstu, pojęcia i komunikacji, to okaże się, że pomiędzy uczniami-mediatorami i nauczycielami-mediatorami jest niewielka różnica. Każda lekcja jest przetwarzaniem tekstu *par excellence*: uczący przekazuje wiedzę, którą wcześniej nabył, w formie zaadaptowanej do grupy uczących się (mediacja tekstowa). Jednak rolą nauczyciela nie jest jedynie przekazywanie wiedzy. Powinien także zarządzać interakcją i nakłaniać do rozmowy koncepcyjnej (mediacja pojęciowa). Jednocześnie dba on o interpretację pojęć umożliwiającą skuteczne porozumienie się (mediacja pojęciowa). Dąży do współdziałania w celu tworzenia znaczeń (mediacja pojęciowa) oraz przyjaznej przestrzeni wymiany międzykulturowej (mediacja komunikacyjna). Całe to skomplikowane działanie mediacyjne składa się z wielu komponentów umożliwiających jak najpełniejsze kształcenie młodego człowieka.

Rolę nauczyciela języka w procesie współtworzenia pojęć podkreślają też Tambor i Achtelek. Autorki zaznaczają, że nauczyciel jest odpowiedzialny nie tylko za przekazywanie wiedzy (tu – o systemie leksykalnym i gramatycznym języka, mowa bowiem o nauczaniu języka polskiego jako obcego), lecz także za umożliwienie poznawania i akceptowania obrazu świata oferowanego przez nowy język. Jednocześnie zauważają, że nauczyciel jest także uczestnikiem interakcji reprezentującym poniekąd „jedną ze stron”. Jest nośnikiem danej kultury, którą współtworzy i którą przekazuje uczącym się. Posiada wiedzę, która umożliwia objaśnienie skryptów kultury, w tym wypadku kultury polskiej. W tym procesie autorki dostrzegają jeszcze istniejące „ryzyko” związane z chęcią szybszego nawiązania kontaktu z uczącymi się: posługiwanie się gestami lub werbalnymi środkami wyrażania emocji, które nie są typowe dla kultury polskiej. Uczący się zostaje wprowadzony w błąd, buduje bowiem w sobie przeświadczenie o wspólnych elementach kultury i językowego obrazu świata, które nie istnieją¹¹. Tego

¹⁰ B. North, E. Piccardo, *Developing illustrative descriptors of aspects of mediation*, Strasbourg, Council of Europe, <https://rm.coe.int/168073ff31> 2016, s. 11–13.

¹¹ J. Tambor, A. Achtelek, *Nowy język – nowy ogląd świata [w:] Światła biblioteki otwartej: rola biblioteki akademickiej w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego*, Katowice 2016, s. 85–94.

typu działanie jest przeciwieństwem skutecznej mediacji. Mediacja to umiejętność objaśniania, szukania kompromisu, negocjowania znaczeń, a nie „udawanie”, że jesteśmy podobni czy wręcz tacy sami.

Mediacja jako proces obejmujący wszystkich uczestników interakcji szkolnej

W powyższych rozważaniach opisane zostały działania mediacyjne, które dotyczyły uczniów z doświadczeniem migracji, a także ich opiekunów. Tymczasem nie sposób pominąć w interakcji szkolnej uczniów polskich. Wydaje się, że rola mediatora między językami i kulturami w szczególności wiąże się z osobą ucznia polskiego. Jest on swoistą „stroną przyjmującą” do grupy rówieśniczej i środowiska klasowego. Interakcja jest nieunikniona i naturalna. Czy jednak polscy uczniowie są przygotowani do tego, aby objaśniać tekst, współtworzyć znaczenia i stwarzać przyjazne środowisko dla osób z innych obszarów kulturowych? Warto przeanalizować podstawę programową w obszarze celów kształcenia ogólnego przewidzianych zarówno dla szkoły podstawowej, jak i średniej.

Obydwa dokumenty zawierają następujący punkt: „Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych takich jak komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami”. Podkreśla się rolę umiejętności współpracy w grupie. Ponadto w obu dokumentach w ramach kształcenia ogólnego akcentuje się rolę postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość¹². Cele te w naturalny sposób wskazują na konieczność stosowania mediacji tekstowej, pojęciowej i komunikacyjnej.

Przykład podstawowego działania mediacyjnego wykonywanego przez ucznia polskiego: do klasy dołącza uczeń z doświadczeniem migracji, który nie wie, jak funkcjonuje polska szkoła. Uczniowie polscy objaśniają mu podstawowe zasady. Mówią, ile trwa godzina lekcyjna, przerwa, długa przerwa, co oznaczają takie terminy, jak: sprawdzian, kartkówka, jakie są poszczególne oceny (które przecież różnią się w zależności od kraju), jakie zachowania nie są tolerowane. Wszystkie te czynności wpisują się zarówno w mediację tekstu, jak i w mediację

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej [10.07.2025].

pojęć (definiowanie i porównywanie z podobnymi zjawiskami w kulturze dziecka z doświadczeniem migracji) oraz mediację komunikacyjną (gotowość podjęcia się wytłumaczenia koledze, jak działa polska szkoła).

Działania mediacyjne w zakresie pracy z dziećmi z doświadczeniem migracji – wyzwania na najbliższą przyszłość

Według Centrum Edukacji Obywatelskiej¹³ w roku szkolnym 2024/25 uczyło się ponad 200 tys. dzieci z Ukrainy oraz 35 tys. młodych Białorusinów i Rosjan. Oprócz tego stale zwiększa się liczba młodych ludzi przybywających z innych krajów: w mijającym roku szkolnym było ich łącznie 22 tys.

Ponad 4 mln polskich uczniów ma w klasie kolegów z innych obszarów kulturowych. W co trzeciej klasie jest przynajmniej jeden uczeń z doświadczeniem migracji. Oznacza to, że orientacyjnie co trzeci uczeń przynajmniej kilka godzin dziennie spędza w środowisku dwu- lub wielokulturowym. Najwięcej dzieci z doświadczeniem migracji jest w szkole podstawowej, ale i we wszystkich typach szkół średnich uczą się młodzi obcokrajowcy. Różnorodność kulturowa staje się więc rzeczywistością nie tylko dużych ośrodków miejskich.

Do największych wyzwań według autorów raportu Centrum Edukacji Obywatelskiej należy integracja edukacyjna. „Wsparcie integracji edukacyjnej służy wszystkim uczennicom i uczniom polskich szkół. Jej przebieg będzie wpływał na wyniki edukacyjne i dobrostan wszystkich członków społeczności szkolnych. To z kolei wymaga priorytetowego traktowania integracji edukacyjnej w polityce edukacyjnej państwa”¹⁴.

Jednym ze sposobów integrowania uczniów z doświadczeniem migracji w polskiej szkole są skuteczne działania mediacyjne. Obejmują one wszystkie obszary funkcjonowania dziecka w polskiej szkole: od kwestii organizacyjnych po aktywne uczestnictwo w lekcjach i wywiązywanie się z obowiązków szkolnych. Szczególną rolę odgrywają tu nauczyciele języka polskiego jako obcego – przygotowani do pracy w środowisku dwu- i wielokulturowym oraz dysponujący narzędziami dydaktycznymi do realizowania działań mediacyjnych. Jednak autorzy dokumentów europejskich poświęconych mediacji wyraźnie zaznaczają, że mediacja wykracza poza naukę języków obcych (w tym języka polskiego jako obcego) i dotyczy całego procesu kształcenia. „Mediacja [...] pozwala dostrzec złożoność użycia języka przez użytkownika / uczącego się tego języka, który korzysta ze wszystkich zasobów swojego [...] wielojęzycznego repertuaru – wszystkich języków w swoim zakresie sprawności językowej – zarówno wtedy, gdy pracuje z tekstami, jak i wówczas, gdy buduje i utrzymuje relacje z innymi ludźmi. Egzemplifikacja

¹³ <https://ceo.org.pl/uczniowie-cudzoziemcy-w-polskich-szkolach-w-roku-szkolnym-2024-2025-nowy-raport-ceo-i-irc/> [10.07.2025].

¹⁴ <https://ceo.org.pl/uczniowie-cudzoziemcy-w-polskich-szkolach-w-roku-szkolnym-2024-2025-nowy-raport-ceo-i-irc/> [10.07.2025].

[...] strategii mediacyjnych podkreśla zadanie edukacji (różnojęzycznej i międzykulturowej), którą jest wspieranie rozwoju zarówno komunikacyjnych kompetencji językowych, jak i kompetencji ogólnych¹⁵.

Działania mediacyjne realizuje się więc na lekcjach języka polskiego (analiza tekstu wraz z interpretowaniem, negocjowaniem znaczeń), ale też na zajęciach z innych przedmiotów, podczas których procesy związane z szeroko rozumianym przetwarzaniem tekstu i objaśnianiem pojęć – nie tylko uczniom z doświadczeniem migracji – są codzienną praktyką. Mediacja to także działanie obecne w kontaktach rówieśniczych oraz w relacjach pozalekcyjnych pomiędzy dziećmi i nauczycielami, wychowawcami, a nawet pracownikami administracji szkolnej. W czynnościach mediacyjnych najlepiej widać istotę komunikacji międzyludzkich.

Bibliografia

- Common European Framework – Companion Volume*, 2018, <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/168078798> [10.07.2025].
- Common European Framework – Companion Volume*, 2020, <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> [10.07.2025].
- Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*, 2003, https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOKJ_Europejski-System-Opisu.pdf [10.07.2025].
- Janowska I., Plak M., *Działania mediacyjne w uczeniu się i nauczaniu języków obcych, od teorii do praktyki*, Kraków 2022.
- Martyniuk W., *ESOKJ, nowy zmodernizowany Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*, „Postscriptum Polonistyczne” 2021, nr 2/28, nlb.
- North A., Piccardo E., *Developing illustrative descriptors of aspects of mediation*, Strasbourg 2016, <https://rm.coe.int/168073ff31>.
- Rogozińska A., *Mediacja w polskim systemie prawnym*, „Eunomia” 2018, nr 1(94), s. 91–98.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia [10.07.2025].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej [10.07.2025].
- Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2008.
- Tambor J., Achtełik A., *Nowy język – nowy ogląd świata [w:] Światła biblioteki otwartej: rola biblioteki akademickiej w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego*, Katowice 2016, s. 85–94.
- Urbańska M., *Mediacje jako narzędzie rozwiązywania konfliktów szkolnych i rodzinnych z perspektywy młodzieży studenckiej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas, Pedagogika” 2019, s. 157–164.
- Wygotski L., *Myślenie i mowa*, Warszawa 1989.

¹⁵ W. Martyniuk, *ESOKJ 2020, nowy zmodernizowany Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*, „Postscriptum Polonistyczne” 2021, nr 2/28.

Mediation Activities in the Educational Environment – A Glottodidactic Perspective

Abstract

The aim of this article is to present the role of mediation activities in school education from a glottodidactic perspective. In European documents, mediation activities occupy a special place. In the current educational reality, in which Polish schools are becoming multicultural, such activities are indispensable. The author presents the types of mediation activities (text, concept, and communication mediation) as well as the mediators, who include not only foreign students but also Polish teachers and students.

Keywords: CEFR, mediation, mediation activities

Agnieszka Jasińska, dr, wykładowczyni akademicka i nauczycielka języka polskiego jako obcego w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Autorka wielu publikacji naukowych z językoznawstwa i glottodydaktyki polonistycznej (m.in. dwóch monografii: *Pożyczki romańskie w nabywaniu języka polskiego jako obcego* oraz *Działania mediacyjne w nauczaniu języka polskiego jako obcego do celów akademickich*), a także podręczników do nauki języka polskiego dla obcokrajowców (*Hurra po polsku*, cz. 2 i 3 – we współautorstwie, *Połącz kropki*, *Postaw kropkę*, cz. 1 i 2, *Połącz kropki z czasem* – we współautorstwie, *O Polsce po polsku* – we współautorstwie). Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół polityki językowej, działań mediacyjnych w edukacji, języka do celów akademickich i języka szkolnej edukacji, nauczania gramatyki, a także autonomii w nauczaniu.